

Examensarbete 15 hp

Musiklärarexamen

2008

Fredrik Larsson

Film, musik och känslor

Handledare: Ronny Lindeborg

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

SAMMANFATTNING	4
1 INLEDNING.....	5
1.1 <i>Bakgrund</i>	5
1.2 <i>Syfte och frågeställningar</i>	5
2 TIDIGARE FORSKNING	6
2.1 <i>Bakgrundsmusik.....</i>	6
2.2 <i>Redan de gamla grekerna.....</i>	7
2.3 <i>Ögat och örat - en jämförelse.....</i>	9
2.4 <i>Filmmusik - teorierna bakom</i>	9
2.5 <i>Film, musik och känslor</i>	11
2.6 <i>Att färglägga med musik</i>	12
2.7 <i>Konnotation</i>	12
2.8 <i>Musikaliska berättarfunktioner</i>	13
3 METODVAL OCH GENOMFÖRANDE.....	14
3.1 <i>Metod.....</i>	14
3.2 <i>Beskrivning av undersökningsmaterialet</i>	15
3.2.1 <i>Filmsekvensen</i>	15
3.2.2 <i>Musiken.....</i>	16
3.2.3 <i>Beskrivning av undersökningens testgrupper samt urval.....</i>	16
3.3 <i>Beskrivning av undersökningens genomförande</i>	17
3.3.1 <i>Testgrupperna</i>	17
3.3.2 <i>Beskrivning av frågeformulärens utformning.....</i>	18
3.4 <i>Metoddiskussion.....</i>	18
4 RESULTAT	18
4.1 <i>Testgrupp 1</i>	18
4.2 <i>Testgrupp 2.....</i>	19
4.3 <i>Testgrupp 3.....</i>	20
5 ANALYS	20
6 TOLKNING OCH SLUTSATSER.....	22
7 DISKUSSION	23
8 REFERENSER.....	26
<i>Bilaga 1 – frågeformulär till testgrupperna.....</i>	27

Sammanfattning

Som musikstuderande nutidsmänniska är det väldigt svårt, om inte omöjligt, att inte dagligen komma i kontakt med musik i någon form. Musik är en naturlig del av vår vardag. De senaste decennierna har även film och TV fått mer och mer utrymme. Det tittas på film, det pratas om film och TV:n har en central plats i våra vardagsrum och våra liv. Både musik och film tycks hålla oss i sitt ”grepp” och dessa två verkar leva i ett slags symbios med varandra.

Mitt övergripande syfte med uppsatsen blev att undersöka musikens betydelse för den totala känsloupplevelsen då vår syn och hörsel samarbetar. Utifrån syftet valde jag två frågeställningar: Kan musiken styra våra känslor och vårt medvetande? Inom filmmusiken arbetar man utifrån vissa antaganden om musikens berättarfunktioner. Går det att se om dessa antaganden verkar stämma även i praktiken? För att få svar på mina frågor valde jag att först göra en inledande studie med avsikt att se hur musik påverkar våra känslor samt mer specifikt hur musik används i film.

Då jag började leta efter passande litteratur för mitt ämne förstod jag att det har gjorts, och görs, mycket forskning kring musik samt att denna forskning pågått under en mycket lång tid, ända sedan antiken. Det är tydligt att den allmänna uppfattningen är att musik gör något med oss. Musik används i kommersiella sammanhang för att påverka oss konsumenter, musik kan användas i terapeutiska syften, musik används för att göra oss mer positiva då vi handlar mat och mindre oroliga då vi åker hiss.

Utifrån min studie gjorde jag sedan en undersökning för att ta reda på vissa berättarfunktioner som tillskrivs filmmusik. Undersökningen gjordes i en liten skala med tre testgrupper om vardera fyra personer. Jag valde ut en filmscen utan dialog och musik, som i största mån skulle vara öppen för tolkning. Till scenen valde jag sedan musik från Alfred Hitchcocks ”Psycho”. Grupperna fick utifrån filmen och musiken svara på frågor. Jag lade upp försöken på olika sätt för varje grupp för att kunna se samband och skillnader.

Resultaten av undersökningen gav svar på mina frågor. Det som framgick tydligast var att musiken fungerade som stämningsskapare. Musiken kunde också beskriva känslor hos personer i en scen och ge en bild av en rollfigurs karaktär. Det framgick också att film och musik tillsammans skapar en estetisk helhet eller kontext, som skiljer sig från det fall där filmen står utan musik och vice versa. Av undersökningen framgår inte om musiken påverkar vår tidsuppfattning, vilket var en av de musikaliska berättarfunktioner jag ville undersöka.

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Under mina år på Kungliga Musikhögskolan (KMH) har intresset för musikskapande väckts hos mig. Jag har medvetet sökt mig till olika kurser där just komponerande stått i centrum. Ett par av dessa kurser behandlade ämnet filmmusik. Genom att titta på filmsekvenser, analysera dessa, gå igenom partitur och olika metoder för musikkomposition till rörlig bild¹ fick jag upp ögonen för hur mycket musiken betyder för den visuella upplevelsen.

Under våren 2003 deltog jag i ett projekt som pågick på Dramatiska Institutet (DI). Vi var fyra studenter från KMH som fick rollen att som filmmusikkompositörer skriva musik till fyra kortfilmer som DI:s elever producerade. Det var väldigt roligt att få vara med och skapa filmmusik ”på riktigt” samtidigt som jag av naturliga skäl började fundera mycket på varför musik har en så betydande roll för filmupplevelsen. Vad skulle hända om man såg en skräckfilm eller en thriller utan musik? Jag tyckte mig ana att musiken kunde leda, eller förleda, mina tankar då en filmscen spelades upp. Musiken kunde få mig att känna på ett visst sätt eller att rikta min uppmärksamhet åt ett visst håll. Musiken berättade även om sådant som inte fanns med i dialogen, de uttalade orden och känslorna. Ofta skedde det på ett mycket subtilt sätt, men då jag blev medveten om det så var det plötsligt uppenbart hur påverkbar jag var som åskådare.

Genom historien har filmmusikkompositörer arbetat utifrån mestadels empiriskt utvecklade metoder. Man har prövat sig fram i sitt komponerande för att på bästa sätt nå fram till sin publik och ge den en ökad känsloupplevelse. På liknande sätt har man även utvecklat subtila sätt att med musikens hjälp sälja varor och tjänster via reklam i TV och radio och med anpassad bakgrundsmusik i varuhus och affärer. Även restauranger och snabbmatkedjor använder specialanpassad musik för att påverka sina gäster. Det är alltså inte enbart filmindustrin som har insett vilken påverkan musik har på oss.

1.2 Syfte och frågeställningar

I min uppsats vill jag undersöka musikens betydelse för den totala känsloupplevelsen då vår syn och hörsel samarbetar. För att vara mer specifik är min avsikt är att undersöka kopplingen mellan film, musik och våra känslor. Jag vill även undersöka vissa musikaliska berättarfunktioner i film. Dessa beskrivs nedan:

- Musik fungerar som stämningsskapare.
- Musik kan beskriva känslor och uttalade tankar.
- Musik kan leda åskådarens uppmärksamhet och verka förebådande.
- Musik kan beskriva karaktärsdrag.
- Musik kan påverka tidsuppfattningen.

Inledningsvis ställde jag frågan: Kan musiken styra våra känslor och vårt medvetande? I min undersökning utgick jag från följande frågeställning: Inom filmmusiken arbetar

¹ Begreppet ”rörlig bild” omfattar i detta samhang även reklamfilm, TV-spel, animerad film och andra företeelser som bygger på rörliga bilder. Det är inte enbart spelfilm som åsyftas.

man utifrån vissa antaganden om musikens berättarfunktioner. Går det att se om dessa antaganden verkar stämma även i praktiken?

Jag har gjort en litteraturstudie utifrån filosofiska, sociala, kulturella och psykologiska aspekter. Jag har tittat delvis på vilka funktioner antikens stora filosofer gav musiken och även på hur man idag drar nytta av musikens påverkan i kommersiella sammanhang. Jag har också läst litteratur som behandlar ämnet filmmusik.

2 TIDIGARE FORSKNING

2.1 Bakgrundsmusik

Det har gjorts en del studier i konsumentbeteende kopplat till musik. Vad man konstaterat är att musik kan ha betydande effekt i till exempel kommersiella sammanhang då musiken i det fallet kommunicerar mening eller information och sinnesrörelse (affekt) till mottagaren.² Musik kan i försäljningssammanhang anpassas för att påverka kunder att köpa en specifik produkt. Ett begrepp som används för att beskriva detta konsumentbeteende är ”musical fit”. Passande musik benämns som ”hi fit” och opassande musik som ”low fit”.³

Ett test med två typer av musik i en vinkällare ledde till följande resultat: genom att spela klassisk musik (high fit) såldes dyrare vin än då det spelades musik från en typisk ”hit-lista” (low fit). Antalet sålda flaskor var dock likvärdigt i båda fallen. Likaså har man funnit att sorglig musik leder till fler sålda ”greeting cards” än glad musik. Två andra intressanta upptäckter angående musikens psykologiska påverkan är att musik dels kan påverka vår tidsuppfattning och dels öka vår aktivitetsnivå (arousal level). I *Journal of Applied Psychology* (1966) förklarar Smith och Curnow en så kallad aktivitetshypotes (arousal hypothesis). I en studie där man mätte rörelser hos konsumenter på ett visst köpcentrum kom man fram till att ljudvolymen på bakgrundsmusiken som spelades hade betydelse för hur lång tid kunderna spenderade i köpcentret. Högljudd musik fick kunderna att shoppa snabbare medan ”soft” musik hade motsatt effekt. I en liknande studie beskriver Milliman i *Journal of Marketing* (1982) att eggande musik (>93 bpm)⁴ ledde till snabbare rörelsemönster hos kunderna medan långsam musik (<73 bpm) fick kunderna att handla långsammare. Intressant att notera var också att kunderna spenderade mer pengar i det senare fallet. I en uppföljande studie på en restaurang bekräftade Milliman dessa resultat då lugn musik ledde till längre måltider och fler köpta drinkar. I en tidigare studie utförd av Roballey bekräftades att tempofylld musik på ett universitetscafé resulterade i fler tuggor per minut än långsam musik (*Bulletin of the Psychonomic Society*, 1985). Dessa studier kan enligt forskarna tolkas så att musik antingen höjer eller sänker vår aktivitetsnivå beroende på dess tempo.⁵

Då det gäller musikens inverkan på vår tidsuppfattning finns det studier som antyder att omtyckt musik ger en känsla av längre förfluten tid än musik man inte tycker om. Det

² Hargreaves, David J., & North, Adrian C. (1997). *The Social Psychology of Music*.

³ Hargreaves & North (1997).

⁴ Bpm står för ”beats per minute” och anger ett visst tempo. I detta fall avses musikens tempo.

⁵ Hargreaves & North (1997).

finns också tecken som tyder på att musik som går i dur ("positiv" musik) ger en känsla av längre förfluten tid än musik som går i moll ("negativ" musik). För kvinnor verkar även ljudstyrkan ha betydelse i det här avseendet. Kellaris och Altsech fann i en undersökning kopplad till tidsuppfattning, ljudvolym och kön, att de kvinnliga deltagarna uppskattade tiden gå fortare då de utsattes för musik med hög ljudvolym, med andra ord obehaglig musik, än musik med låg ljudvolym (*Advances in Consumer Research*, 1992). Flera forskare har dragit slutsatsen att musik som bidrar till att vi måste bearbeta ljudintrycken och på så sätt höjer vår aktivitetsnivå, leder till att vi upplever tiden gå fortare. Vi brukar säga att "tiden går fort när man har roligt", men i det här fallet finns det alltså forskning som pekar på det motsatta.⁶

På flygplatser spelas ofta s.k. *boardingmusic*. Det är bakgrundsmusik där den lugnande effekten är viktig eftersom många flygresenärer upplever oro och ångest inför flygresor.⁷ I *Arbetets musik* citeras Lars Karlsson, chef för bakgrundsmusikföretaget *Match Music*, där han konstaterar:

Musik skulle aldrig användas som den gör idag om den inte hade några effekter. Den mänskliga naturen är väldigt enkel och man påverkas medvetet eller omedvetet.⁸

2.2 Redan de gamla grekerna

Vad är musik? Vad består musik av? Vad är dess innersta väsen och vad är dess funktion? Hur påverkar den oss? Dessa frågeställningar är på inget sätt nya för människan. Man kan självklart med hjälp av vetenskapliga metoder förklara hur ljud uppstår och hur ljudvågor fysiskt påverkar sin omgivning. Man kan också teoretiskt förklara att musik bygger på toner, rytmer och harmonier, men för den mer filosofiskt lagda är det kanske mer intressant att studera de gamla grekiska filosofernas syn på musik och dess inverkan på individen och samhället.

Under antiken var den musiska konsten en sammanfattande beteckning för den konst som människorna framförde genom inspiration från muserna.⁹ Här inbegreps inte bara sång och instrumentalmusik utan musik var ett uttryck för hela den andliga kulturen. Hit hörde både diktning, mim och dans.¹⁰

Under Perikles (ca 500-429 f.Kr) upplevde Athen en politisk och kulturell storhetstid. Dess främste auktoritet inom musiken var Damon (400-talet f.Kr). Damon var den förste som beskrev förhållandet mellan vissa tonmönster och själens tillstånd.¹¹ Han menade att musiken inte bara kunde dana den enskilda människans karaktär utan även påverka samhället i dess helhet. Musiken väckte känslor på ett djupt plan och bidrog också till att prägla människans karaktär till mod, självbehärskning och rättskänsla. Ett musikaliskt framträdande lämnade ingen oberörd, på både gott och ont beroende på dess karaktär. Av den anledningen var det viktigt att statens ledare använde musiken i

⁶ Hargreaves & North (1997).

⁷ Ljunggren, P., Bohman, S., & Karlsson, H. (2002). *Arbetets musik*.

⁸ Ljunggren, Bohman & Karlsson (2002), s 108.

⁹ Egentligen "musernas konst". De klassiska muserna framställdes som unga, vackra kvinnor och tjänstgjorde som konstens och vetenskapens gudinnor.

¹⁰ Benestad, Finn (1978). *Musik och tanke*.

¹¹ Ruud, Even (1982). *Vad är musikterapi?*

fostrande syfte och att den valdes med omsorg utifrån de ideal som var rådande. På den tiden var de pytagoreiska musikidealen rådande.

Pythagoras (ca 570-500 f.Kr) var mystiker och akustiker och egentligen inte musiker i första hand. I sin strävan att mäta djupet i universums hemligheter utvecklade han en teori om att tal och talförhållanden var naturens och livets sanna väsen. Talen och dess inbördes förhållande stod för moraliska värden. Också musiken, liksom universum, sågs som en storhet som hölls samman av talförhållanden. I sin likhet med naturen måste även musiken stå för moraliska värden.¹²

Damon hävdade att om man ruckade på musikens lagar så gick det ut över samhällsordningen. Denna tanke har sin grund i den så kallade etosläran där grundidén är att varje melodirörelse har kvaliteter som skapar olika sinnesrörelser i lyssnarens själ. Konst är ett själsligt tillstånd och väcker ett genljöd av detta tillstånd hos den som upplever konsten. På det sättet skulle det finnas ett samband mellan rörelserna i musiken och rörelserna i själen. Musiken betyder alltid något, den representerar själsliga hållningar och påverkar alltid lyssnaren positivt eller negativt.¹³

Aristoteles (384-322 f.Kr), Platons mest berömde elev, hävdade liksom sin föregångare, Damon, att de olika tonarterna kan påverka karaktären och han talar om deras etiska och praktiska väsen samt deras förmåga att hänföra och väcka entusiasm. En del tonarter påverkar människans etiska hållning, andra eldar upp henne till verksamhet, medan åter andra först och främst skapar hänförelse. När det gäller karaktärsbildningen hävdar även han att musiken har en företrädande roll framför de andra konstarterna.

...däremot finns det i tonkonsten, i själva melodin, en verklig imitation av karaktärsegenskaper. Det framgår klart därav att de enskilda tonarterna är väsensskilda och väcker olika sinnesstämningar hos åhörarna, vilka reagerar inför var och en av dem på ett speciellt sätt. Några tonarter gör oss allvarliga och sorgsna. Detta är fallet med den s.k. mixolydiska. Andra är uppsluppna och gör sinnet vekt och slappt, och andra åter verkar så att känslorna kommer i jämvikt och blir lugna. Denna sistnämnda verkan tycks vara typisk för den doriska tonarten, medan den frygiska väcker entusiasm. Allt detta har grundligt behandlats av filosofer, som har skrivit om sådana pedagogiska problem. De bygger sina teorier på praktiska erfarenheter. Detsamma gäller principiellt sett om rytm mönstren. Några av dem har en prägel av ro och vila, andra av rörelse, och av dessa sist nämnda ger några uttryck för en mindre skön, andra för en ädlare rörelse. Det vi nu sagt, borde räcka för att visa att musiken har makt att forma karaktären och därför bör komma med vid uppfostran av de unga. (Aristoteles citerad i Benestad).¹⁴

Det Aristoteles beskriver är helt enkelt musikalisk kommunikation. Han menar att olika tonarter väcker olika sinnesstämningar hos de personer som lyssnar. Musiken kan göra en människa sorgsen, allvarsam, uppsluppen, lugn eller entusiastisk. Musiken kan också väcka åtrå. Den musikaliska rörelsen är en imitation av sinnesrörelser i tonsättarens inre och överförs via konstutövaren till åhöraren.

Aristoteles använder sig av begreppen *mimesis* och *katharsis*.¹⁵ Mimesis betecknar själva avbilden (imitationen) av verkligheten eller naturen. Mimesis anses inom klassisk

¹² Benestad (1978).

¹³ Benestad (1978).

¹⁴ Benestad (1978), s 30.

¹⁵ Ruud (1982).

estetik vara konstens väsen. Musik är en efterlikning, *mimesis*, av bestämda själstillstånd och kan överföra dessa tillstånd till människan på grund av släktskapet mellan själen och olika musikaliska beståndsdelar som rytm och harmoni. Katharsis betyder ”rening” på grekiska. Det kan beskrivas som ett plötsligt känslomässigt klimax eller sammanbrott utifrån en överväldigande känsla såsom sorg, empati, glädje eller ilska. Efteråt kan känslan av förnyelse och nytt liv infinna sig. Inom psykoanalysen används begreppet för att beskriva en omvälvande och helande insikt hos patienten. Nämnvärt i sammanhanget är att Aristoteles idéer har haft betydelse för utvecklingen av musikterapi genom århundraden.

2.3 Ögat och örat - en jämförelse

Redan under antiken började man göra skillnad mellan ögats och örats roll då det gällde de sätt på vilka människan tog in och tolkade omvärlden. Man ansåg att örat var kanalen som ledde till själen, källan för förnimmelse. Örat liknades vid ett tomt rum vilket fungerade som själens resonansbotten. Ögat liknades vid en svamp och ansågs vara poröst och absorberande och med en sensorisk förmåga att ta in information. Grekerna menade att ögat kunde förstå och bättre tolka världen runt omkring oss. Örat ägde inte den förmågan. Synen var snabbare och mer pålitlig än örat. Å andra sidan så stod hörseln, i egenskap av ett tomrum, i direkt förbindelse med själen hos vilken känslorna hade sitt ursprung. Hörandet kunde mer än alla andra sinnen väcka känslor.¹⁶

Under 1900-talet har forskningen alltmer kopplat samman ögat med vårt intellektuella medvetande. Vissa menar att visuell konst särskilt tilltalar vårt intellekt eftersom de psykologiska stimuli denna konst utlöser måste översättas till bilder. Auditiv konst däremot står mycket närmare i relation till den ”rena” känsloupplevelsen än övriga konstformer, då musik kan uppfattas direkt utan medling av intellektet.¹⁷

Det har gjorts försök att mäta bandbredden hos våra olika sinnen, det vill säga att uppskatta hur mycket information som maximalt kan överföras via varje sinne, översatt till dataspråk. I en jämförelse mellan syn och hörsel är förhållandet i överföringskapacitet 100:1.¹⁸ Vi tvingas ständigt sovra bland alla intryck vi utsätts för och i det avseendet har örat en underordnad roll gentemot ögat och ljudintrycken hänvisas därför till vårt undermedvetna. Sett ur ett filmperspektiv så tillhör filmmusiken den del vi inte medvetet uppmärksammar. Vi upptäcker den först när den upphör. Musik och andra ljud som miljöljud och ljud effekter kan därför sägas utgöra filmens ”undertext”.¹⁹

2.4 Filmmusik - teorierna bakom

Många filmskapare och filmmusikkompositörer menar att musik tillsammans med rörlig bild kan styra vår uppfattningsförmåga. Med musik kan man till exempel förstärka känslor i en kärleksscen. Musikens påverkande kraft ligger till stor del i dess förmåga att uppenbara musikaliska idéer som finns i vår kultur. Hur stor effekten blir hos

¹⁶ Kalinak, Kathryn (1992). *Settling the score: music and the classical Hollywood film*.

¹⁷ Kalinak (1992).

¹⁸ Nörretrander, Tor (1993). *Märk Världen*.

¹⁹ Bryngelsson, Peter (2006). *Filmmusik- det komponerade miraklet*.

Åhöraren beror på hur väl bild och musik samverkar. Här finns ett ömsesidigt beroende. En nutida filmmusikkompositör, Craig Safan, citeras av Kalinak:

You excite an audience in a certain way and if you betray them they won't want to see your movie. And musically, you can betray your audience. You have to be very careful about that.²⁰

Det vi ser på filmduken väcker känslor och spänningar i vårt medvetande. Om musiken inte svarar mot det vi upplever genom vår syn, får vi en känsla av att vara manipulerade eller lurade. Informationen blir tvetydig och motsägelsefull. Utifrån detta resonemang skulle filmmusik i extrema fall kunna ödelägga en hel film, men musiken kan också vara avgörande för hur väl en film blir mottagen av sin publik. Rätt använd kan filmmusik bidra till att "reparera" brister i en filmdialog etc. Musiken i sig kan frammana de känslor en skådespelare inte lyckas locka fram hos publiken.

Claudia Gorbman (1987) jämför i en artikel "easy listening music" (lättlyssnad musik) med filmmusik. Hon menar att både easy listening music och filmmusik verkar på liknande sätt. Oavsett om det är musik på ett köpcentrum, i hissen, hos tandläkaren eller som bakgrund till en filmdialog så är inte syftet med musiken att dra uppmärksamhet till sig självt eller att kräva åhörarens fulla uppmärksamhet. Dess syfte är att lura åhöraren till att känna sig som ett obekymrat, mindre kritiskt subjekt. Filmmusiken kan liknas vid det cement som håller ihop en film till ett estetiskt objekt och binder publiken till den fiktiva verkligheten regissören vill förmedla. Musiken gör det överkliga vi ser på bioduken mer verkligt genom att väcka våra känslor, vilka rent fysiologiskt och rumsligt är knutna till verkligheten. Som åskådare och åhörare blir man en integrerad del av det filmiska skeendet. Varje individ blir alltså filmens subjekt och musiken blir i det här fallet viktigt för att hjälpa publiken till inlevelse.²¹

Vidare anser Gorbman att musiken manar till omedveten respons och återkallar gömda minnen. Det undermedvetna kommer upp till ytan och de vanliga sensorerna för medvetandet förbikopplas i viss mån. På det här sättet glider åskådaren omedvetet in i filmen och den fiktiva verkligheten.²²

Efter empiriska studier kring musik, film och minnet kunde en forskartrio (Boltz, Schulkind & Kantra, 1991) dra slutsatsen att åskådare till en film förlitar sig på att känslomässiga uttryck i musiken ska väcka en förväntan på kommande scenarier eller att musiken ska leda uppmärksamheten till vissa aspekter av det visuella i en film. Om en scen exempelvis skulle innehålla en vaggga och ett akvarium, skulle musik i form av en vaggvisa leda åskådarnas uppmärksamhet mot vaggan snarare än mot akvariet. Musiken i en film fungerar lite som en "pekpinne" som pekar på vissa objekt på bioduken för att sedan etablera en känsla kopplad till det objektet.²³

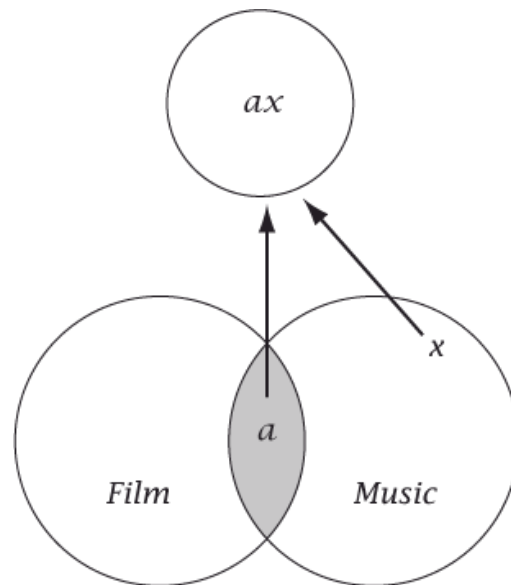
²⁰ Kalinak (1992), s 23.

²¹ Kalinak (1992).

²² Kalinak (1992).

²³ Cohen, Annabel J (2001). Music as a source of emotion in film. Juslin, P., & Sloboda, J. (Red.). *Music and Emotion: Theory and Research*.

Med avsikt att undersöka samspelet mellan musik och film kunde forskarna Marshall och Cohen (1988) grafiskt redogöra resultatet med hjälp av tre cirklar (figur 1). En cirkel står för upplevelsen av det visuella (*Film*) en andra cirkel står för upplevelsen av musiken (*Music*). Det område där musiken och filmen ”överlappar” varandra (*a*) representerar den del av filmen som står i fokus eller uppmärksammas av testpersonerna. Ytterligare associationer som musiken ger (*x*) bildar tillsammans med (*a*) en tredje cirkel (*ax*). Slutsatsen man drog av studien var att musik tycks kunna alterera innebörden av en viss aspekt av en film. Om man t.ex. i en bilreklam använder sig av klassisk musik, kommer bilen i fråga att få representera de känslor och associationer som musiken väcker. I det fallet skulle kanske bilen förmedla vitalitet, god smak och finkultur.²⁴

Figur 1. Samspelet mellan musik och film (Marshall och Cohen, 1988).

2.5 Film, musik och känslor

Man skulle kunna säga att musik är en ljudande definition på vilken känsla en filmscen vill förmedla. På stumfilmens tid var det ofta till känslolösa scener ackompanjeraren kände sig manad att spela. Musikens roll är tudelad. Samtidigt som den förstärker och tydliggör känslor och uttryck i en scen, så initierar den publikens känslomässiga respons och skapar på så sätt band mellan film och åskådare. Detta är vad som sker då vi exempelvis tittar på en typisk amerikansk *sitcom* (situationskomedi) och skrattar med då vi hör det inspelade skrattet i bakgrunden. Musik kan berätta en historia i enbart känslomässiga termer medan filmen i sig själv inte äger den förmågan. En film bygger på ett visuellt språk som i grunden är intellektuellt. Om vi tittar på en bild så måste vi tolka den med hjälp av andra bilder, som vi redan har sett och tolkat tidigare. Vi vet att ett porträtt föreställande en gammal gumma verkligen föreställer en gammal gumma eftersom vi vet hur en gammal gumma ser ut utifrån våra tidigare erfarenheter. Då vi gjort denna tolkning kan känslor i sin tur väckas. Om vi däremot lyssnar till ett musikstycke gör vi tolkningar som i större utsträckning bygger på känslor och inlevelseförmåga.²⁵

En kompositör kan genom musiken stärka en films dramatiska och känslomässiga värde. Genom musiken förstår vi tydligare vad filmen vill säga oss. Musik kan ses som den tredje dimensionen i en film. Den berättar det vi inte förstår bara genom att se den rörliga bilden eller höra den talade dialogen. Den antyder psykologiska element som annars aldrig blir tillräckligt tydliga. Musik har förmågan att förbikoppla de mänskliga rationella försvarsmekanismerna och på så sätt skapa ett mer dramatiskt förlopp i en scen. Musiken kan framkalla en ”känsla i magen” oavsett om vi rent intellektuellt motsätter oss att känna något. Det är svårt att värja sig mot känslor framkallade av

²⁴ Cohen (2001).

²⁵ Kalinak (1992).

musik. Detta drar man nytta av inom musikerterapi och i vissa fall inom psykoterapi där filmmusik används som katalysator för att komma i kontakt med sitt känsloliv.

2.6 Att färglägga med musik

Då man komponerar för film försöker man att måla upp en atmosfär i vilken publiken kan träda in. Musikaliskt kan man beskriva atmosfär med ordet färg. Musikalisk färg kan ses som musikens själsliga sida till skillnad från musikalisk struktur, som kan ses som dess intellektuella. För en kompositör är det lättare att åstadkomma färg än musikaliskt korrekt design, vilket sällan hinns med i en filmproduktion. Likaså är musikalisk färg något som alla kan uppfatta oavsett hur van lyssnare man är. Vad är då färg, eller atmosfär om man så vill? Färg är det som väcker våra associationer till liv. Ser vi en engelsk kriminaldeckare som utspelar sig på landsbygden kan vi vara säkra på att en oboe påminner oss om den pastorala känslan. Säckpipor skulle på samma sätt leda tankarna till Skottland och rockmusik skulle kanske antyda något ungdomligt. Effekten av färgning är omedelbar och kan uppfattas av den stora massan.²⁶

2.7 Konnotation

Konnotation inom språkvetenskapen står för de bibetydelser och associationer, ofta emotionellt laddade, som ett ord är förbundet med.²⁷ Vi hör ett ord och tolkar det sedan utifrån de associationer ordet ger. Dessa associationer är ofta gemensamma för en hel kultur eller en större grupp individer. Musikalisk konnotation skulle kunna anses vara resultatet av de associationer vi gör mellan det vi hör genom musiken och de erfarenheter vi har sedan tidigare. Konnotation är starkt kopplad till vår kultur och det samhälle vi lever i. Inom filmmusiken drar man ofta nytta av dessa gemensamma ”synapser” hos människan. I västvärlden målas till exempel döden med toner i det låga registret och i ett långsamt tempo. I vissa afrikanska stammar porträtteras den med frenetisk musikalisk aktivitet. Troligen har detta att göra med att vi ser på döden på olika sätt.

Vissa instrument kan associeras, genom konnotation, med platser, begrepp eller sinnestillstånd. Orgelljud får oss i västvärlden att tänka på kyrkan och sedan på vördnad, helighet och tro. En gonggong skulle kanske styra tankarna till Orienten, till det mystiska och exotiska.

Genom att använda vissa skalor och ackord kan man nå samma resultat. Den pentatoniska skalan är till exempel starkt förknippad med Kina. ”Bluesskalan”, som är en vidareutveckling av den pentatoniska skalan, får oss förmodligen att göra helt andra associationer. Även vissa intervall kan bära liknande egenskaper. Den rena kvinten till exempel manar till jakt eller strid samt till att påkalla uppmärksamhet. Spelas intervallet dessutom på ett blåsinstrument som engelskt horn, så blir konnotationen total. Likaså kan tät stämföring med dissonanta intervall skapa en känsla av spänning och dramatik.²⁸

Det finns studier som visar att det kan vara biologiskt betingat att vi värjer oss mot dissonanser. I en studie av konsonans och dissonans (Zentner, 1998) fick 32 fyra

²⁶ Meyer, Leonard B. (1979). *Emotion and meaning in music*.

²⁷ Nationalencyklopedin (1993).

²⁸ Meyer (1979).

månader gamla spädbarn exponeras av melodier som antingen var konsonant harmoniserade eller dissonant harmoniserade. Utifrån barnens reaktioner bedömde man att resultaten tydligt visade att barnen föredrog konsonans och slutsatsen blev att detta var biologiskt grundat.²⁹

I en försöksserie med råttor (Borchgrevink, 1975) fick råttor vistas i en bur försedd med två spakar varav ett tryck på den ena spaken följdes åt av ett dissonant ackord och ett tryck på den andra ett konsonant. Råttorna tryckte nu och då på vardera spak, men de valde den välljudande spaken dubbelt så ofta som den dissonanta. Då man kopplade om spakarna anpassade råttorna sig för att undvika dissonansen.³⁰ I *Hemisfärernas musik* skriver Jan Fagius att ”dissonans sätter färg på musiken och säkerligen ökar dess förmåga att ge upphov till känslomässiga reaktioner hos lyssnaren”.³¹

Om man som kompositör vill leda åhörarens tankar åt ett särskilt håll, använder man inte bara ”rätt” instrument, utan även ett tonspråk som förstärker associationerna. Vad som är viktigt att komma ihåg är att konnotation som regel är intrakulturell. Om vi i Sverige hör en indisk sitarspelare utföra en raga, så upplever vi det som något exotiskt. En infödd indier skulle däremot inte dela den upplevelsen, utan se det som något alldagligt och som en del av vardagen.³²

Som filmmusikkompositör är det i sammanhanget viktigt att vara medveten om vad som väcker den starkaste associationen. Om man till exempel vill skapa en bild av att en scen utspelar sig i indisk miljö så är det inte självklart att ett stycke genuin indisk musik gör störst verkan. Det är vår traditionella och inlärda syn på hur indisk musik låter, som skapar förutsättningarna för hur musiken bör komponeras och framföras. Med andra ord skulle man kunna säga att musikaliska klichéer är viktigare än det rent genuina i det här sammanhanget. Kan kompositören knäcka dessa ”koder” för konnotation, så är det ett effektivt verktyg då man vill skapa atmosfär och sinnesstämning genom musiken. När vi väl etablerat associationer i vårt medvetande så reagerar vi direkt, som en betingad reflex, när dessa väcks till liv.

2.8 Musikaliska berättarfunktioner

Musik kan vara sammankopplad med minnen och upplevelser. När musik förekommer i ett narrativt sammanhang så får den en berättande och beskrivande funktion. Musik använd på rätt sätt kan vara väldigt effektiv som känslöförstärkare.

Musik som har rollen att enbart understödja en redan ”färdig” berättelse kallas ofta för ”beledsagande musik”. Om man istället utgår från att själva berättelsen uppstår i det ögonblick som den berättas med alla ingående element tillsammans (bild, ljudeffekter, dialog, musik etc.) och i mötet med publiken, blir musikens roll mer betydelsefull. Skulle musiken bytas ut i en filmscen så skulle berättelsen bli en annan på samma sätt som om man bytte ut dialogen eller bilderna.

²⁹ Fagius, Jan (2001). *Hemisfärernas musik*.

³⁰ Fagius (2001).

³¹ Fagius (2001), s 125.

³² Meyer (1979).

Musik i film kan delas in i två huvudtyper: diegetisk musik respektive icke-diegetisk musik. Diegesen är den värld som skapas av filmens berättelse. Diegetisk musik, eller konkret musik, är musik som har sitt ursprung i filmen och som rollkaraktärerna är medvetna om. Det kan till exempel vara en orkester eller en radio som spelar i bild. Filmmusik är icke-diegetisk musik och med andra ord sådan musik som personerna i filmen inte hör utan som endast upplevs av publiken. Musiken kommer från en odefinierad plats och ingår inte i filmberättelsens logik. Oftast är det sådan musik som åsyftas när man diskuterar musikens olika berättande funktioner.³³

Ljudet och musiken i en film fyller många funktioner. Nedan följer några som jag i min undersökning kommer att titta närmare på.³⁴

Stämningsskapare- man kan säga att musik i de flesta fall mer eller mindre medverkar till att skapa stämning. Exempel på stämning kan vara romantik, spänning, skräck, melankoli, sorg etc.

Beskrivande av känslor och uttalade tankar- musiken kan påvisa en känsla eller tanke som inte uttalas eller tydligt förmedlas via dialog eller bild. Musiken kan hjälpa oss att tolka ett ansiktsuttryck e dyl. Exempel på känslor och tankar kan vara kärlek, hat, rädsla etc.

Leda åskådarens uppmärksamhet och verka förebyggande- musiken kan ge en antydning om att något specifikt kommer att inträffa. T ex att ett nyförälskat par snart kommer att kyssas eller att mördaren strax kommer att dyka fram bakom dörren till köket.

Beskriva karaktärsegenskaper- musiken kan tala om för oss en persons psykologiska profil.

Påverka tidsuppfattningen- musiken kan påverka oss i hur vi uppfattar förfluten tid. En lång och utdragen scen kan t ex upplevas kortare då man ser samma scen med musik. Musiken påverkar med andra ord filmens tempo.

Filmmusik äger förmodligen många fler berättarfunktioner, men de jag ovan beskrivit är de funktioner jag velat undersöka närmare.

3 METODVAL OCH GENOMFÖRANDE

3.1 Metod

Jag har valt att försöka verifiera vissa antaganden vad gäller den roll musiken spelar i en film. Utifrån min litteraturstudie och i samtal med personer med erfarenhet inom området, kom jag fram till att jag ville göra en empirisk undersökning. Undersökningen byggde på tre testgrupper som skulle svara på olika frågeformulär. Frågorna var relaterade till en filmsekvens som jag också valde musik till. Frågorna besvarades i

³³ Dykhoff, Klas (2002). *Ljudbild eller synvilla?*

³⁴ Texten om musikaliska berättarfunktioner är hämtat ur ett undervisningsmaterial sammanställt av Johnny Wingstedt, 2003.

samband med en liten filmvisning. Målet med studien har varit att se om människor tenderar att reagera likadant i fråga om film och musik utifrån ett känslö- och upplevelsemässigt plan. Enligt min bedömning så skulle detta vara möjligt att undersöka med min metod.

3.2 Beskrivning av undersökningsmaterialet

Jag har använt mig av ett undersökningsmaterial bestående av en CD-skiva och olika frågeformulär (se bilaga 1). På CD-skivan fanns en filmsekvens i två varianter, en med musik och densamma utan musik. På CD-skivan fanns även musiken fristående från filmsekvensen. Jag började med att kontakta Dramatiska Institutet (DI) för att se om det fanns något lämpligt filmmaterial att använda i min undersökning. I samtal med Klas Dykhoff på DI fick jag tips om en kortfilm med namnet *Fem trappor*. Jag fick tag i materialet och klippte ut en sekvens ur filmen som blev cirka 1,5 minut lång. För att spara tid så letade jag sedan efter färdigkomponerad musik. Jag valde filmmusiken till Hitchcocks "Psycho" (1960) komponerad av Bernard Herrmann.

3.2.1 Filmsekvensen

Eftersom jag ville undersöka musikens bidragande roll i förhållande till den rörliga bilden så försökte jag hitta en scen som helt saknade dialog och musik och som var öppen för tolkning.

I scenen finns två huvudpersoner, en man och en kvinna. Det finns även en tredje person, en gammal dam. Mannen och kvinnan möts utanför en port till ett hyreshus. Deras blickar möts och sedan går de in tillsammans i trapphuset. Man vet inte om de känner varandra eller vilken relationen är mellan dem. Är de grannar eller är båda bara på besök i huset? Kvinnan börjar gå uppför trapporna och mannen följer efter en bit bakom. Ibland vänder sig kvinnan om för att möta mannens blickar.

I nästa klipp får man även se den gamla damen. Hon bärs av ambulanspersonal nedför trapporna på en bår. Hon ser orolig ut, men samtidigt ger hon en viss känsla av frid och eftertänksamhet. Hennes roll i scenen är högst tolkningsbar. Kanske känner mannen och kvinnan den gamla damen och är på väg för att hälsa på henne? Är det deras mor? Än så länge har de inte mött varandra i trapphuset.

Man får se ett klipp av först kvinnans och sedan mannens händer då de håller i ledstången medan de går uppför trapporna. Kvinnan bär två ringar på sin vänstra hand, mannen saknar ringar. Den uppmärksamme kanske nu tänker sig att dessa två är ett älskande par på väg upp till kvinnans lägenhet. Har kvinnan en kärleksaffär med en annan man?

Återigen ett klipp med den gamla damen. Hon ligger på båren, ser ängslig ut.

Tillbaks till mannen och kvinnan. Kvinnan stannar upp då hon hör att några är på väg nedför trapporna. Mannen sträcker sakta ut sin hand och rör hennes rygg.

I nästa klipp ser man den gamla damen sträcka ut sin arm i ett slags drömskt tillstånd, som om hon tänker tillbaka på sitt liv och försöker fånga det igen.

Kvinnan och mannen kommer till en trappavsats där kvinnan stannar plötsligt och tittar upp. Här har jag fryst scenen och den sista bildrutan ligger kvar i cirka 7 sekunder. Syftet med det plötsliga slutet är att ge testpersonen möjlighet att fantisera om slutet på egen hand, vilket kan vara intressant för undersökningen.

3.2.2 Musiken

Eftersom musiken skulle vara stämningsskapande var det viktigt att tänka kring vilken känsla eller stämning den skulle förmedla. Bilden skulle kunna tolkas fritt, men musiken däremot skulle kunna leda testpersonens tankar och känslor åt ett visst håll. Musiken fick heller inte motsäga det ögat uppfattar så att musiken och bilden motsäger varandra.

Som nämnts ovan valde jag musik ur Alfred Hitchcocks film "Psycho" komponerad av Bernard Herrmann (1911-1975). Det är musiken från den berömda "badrumsscenen" där en seriemördare smyger sig på en kvinna som står i duschen helt ovetande om mördarens närvaro. Musiken utgörs av stråkar, som spelar täta, disharmoniska klanger, och skapar en nästan olidlig spänning. Syftet med att använda detta musikstycke till filmscenen var att förstärka känslan av spänning, ovisshet och rädsla. En annan tanke med valet av musik var att förhindra att testpersonerna skulle ana om det fanns någon känslomässig attraktion mellan mannen och kvinnan, vilket det visar sig att det gör då man får se klippet i sin helhet, d.v.s. även med den del som är bortklippt och som testpersonerna aldrig får se.

3.2.3 Beskrivning av undersökningens testgrupper samt urval

Undersökningen gjordes i Stockholm under våren 2004 och byggde på att det skulle finnas tre olika svarsgrupper. Jag ville ha så många personer som möjligt som deltog i undersökningen. Jag ville också av praktiska och tidsbesparande skäl göra undersökningen vid så få tillfällen som möjligt. Jag tog hjälp av en vän som undervisade på Tensta gymnasium. Han lät mig komma till en av hans lektioner och genomföra undersökningen på en av hans klasser. Eleverna gick andra året på gymnasiet och många hade invandrarbakgrund. Det var jämn fördelning mellan killar och tjejer. Jag delade upp eleverna i tre grupper och dessa fick utgöra underlaget för testgrupp 1, 2 och 3.

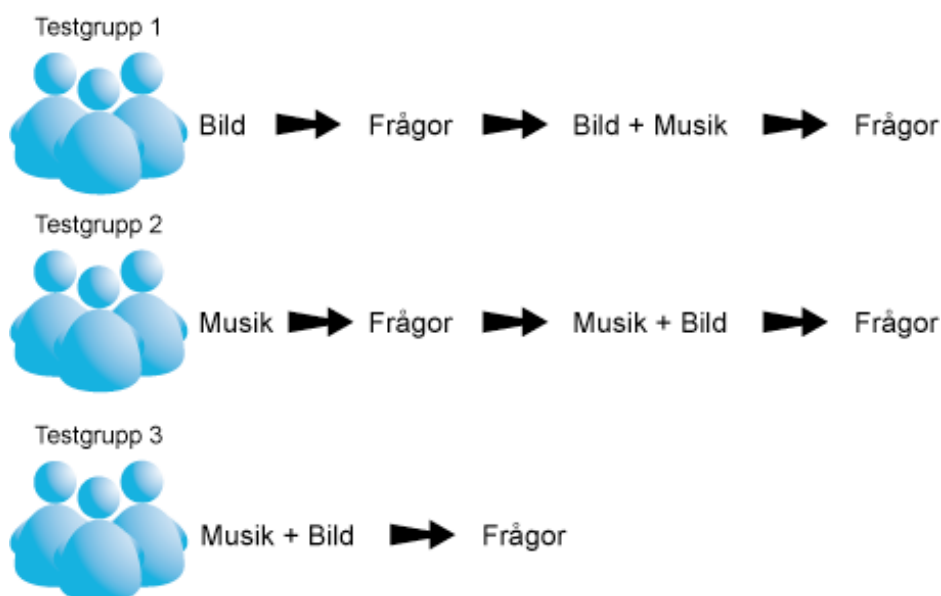
Efter att ha genomfört undersökningen med de tre elevgrupperna kände jag att jag behövde göra ett urval bland de svar jag samlade in. En del svar var svårtolkade och några testpersoner hade utelämnat svaren på en del frågor. Jag bestämde mig därför att komplettera svaren från testgrupperna med ytterligare några personer. Dessa personer gjorde undersökningen en och en och det skedde vid olika tillfällen under våren 2004. Jag beslöt mig slutligen att nöja mig med fyra svar inom varje testgrupp. Åldersfördelningen bland testpersonerna var efter urvalet mellan 17 och 52 år. De hade också olika utbildning och sociokulturell bakgrund.

3.3 Beskrivning av undersökningens genomförande

De tre testgrupperna har alla fått se en och samma filmscen, men förutsättningarna har dock varit olika för varje grupp. Varje testgrupp har fått svara på frågor utifrån frågeformulär, vilka jag sedan har sammanställt. Frågeformulären har varit speciellt utformade för varje testgrupp.

En del av de frågor jag ställt till testpersonerna har syftat till att ge direkt mätbara svar där personen exempelvis gett sitt svar utifrån en graderad skala, men i större utsträckning är frågorna ställda med avsikt att personerna själva ska beskriva vad de upplever och känner då de lyssnar till musiken och ser på filmscenen. Detta är naturligtvis helt individuellt från person till person, men frågan är om det finns likheter i dessa upplevelser.

Figur 2 nedan ger en grafisk beskrivning över hur undersökningen gjordes i de tre grupperna. "Bild" står för den rörliga bilden tillsammans med ljudeffekter som fotsteg och andetag osv. "Musik" står för Bernard Herrmanns musikstycke ur filmen "Psycho". "Frågor" står för de olika frågeformulär som testpersonerna fick besvara (se bilaga 1).

Figur 2. Översikt över undersökningens genomförande.

3.3.1 Testgrupperna

Testgrupp 1 fick börja med att se filmscenen för att sedan svara på ett frågeformulär. De fick sedan se samma sak igen fast den här gången tillsammans med musik. Avslutningsvis fick de i ett nytt formulär svara på i stort sett samma frågor som tidigare, men de hade nu möjlighet att ändra på svaren efter att ha sett scenen tillsammans med musiken.

Testgrupp 2 fick börja med att enbart lyssna på musiken. De frågor som sedan följde var utformade med avsikt att undersöka om musiken kunde leda testpersonernas känslor och skapa en viss stämning. Testpersonerna fick även tänka sig en scen till musiken och vilken karaktär musiken speglar hos en rollfigur. De fick sedan höra samma

musikstycke igen fast den här gången tillsammans med filmscenen. Avslutningsvis fick de svara på samma frågor som grupp 1.

Testgrupp 3 var tänkt att fungera som en slags referensgrupp. Personerna fick se och höra den kompletta versionen av scenen på en och samma gång. De fick sedan svara på samma frågor som grupp 1 och 2.

3.3.2 Beskrivning av frågeformulärens utformning

Som framgår av tabellen ovan fick både testgrupp 1 och 2 svara på två frågeformulär vardera och testgrupp 3 svarade i sin tur på ett frågeformulär. Drygt hälften av frågorna gick ut på att personerna själva med egna ord skulle beskriva vilka upplevelser de gjorde utifrån filmsekvensen, musiken eller både filmsekvensen och musiken. Vilka känslor väcktes och hur tolkades det som testpersonerna fick se och höra? De övriga frågorna var av kvantifierbar karaktär där testpersonerna uppmanades att antingen ringa in ett ord som bäst beskrev deras upplevelse eller ange en siffra utifrån en graderad skala.

3.4 Metoddiskussion

Det första som slår mig då jag tänker på genomförandet av undersökningen är att testgrupperna är ganska olika sett utifrån ålder, utbildning, social och kulturell bakgrund, samhällskikt o.s.v. Att testgrupperna är heterogena ser jag inte som ett problem utifrån mina frågeställningar, men med tanke på att jag använde så få personer i varje grupp tror jag att det hade varit bättre att försöka hitta så homogena testgrupper som möjligt. För att bättre säkerställa resultaten borde testgrupperna även ha bestått av betydligt fler deltagare. En kvantitativ studie skulle ge mer mätbara data och det vore lättare att se om vissa mönster uppstod. Undersökningen borde också ha skett i samma miljö och under samma förutsättningar för alla tre testgrupperna för att utesluta yttre faktorer som en parameter i tolkningen av resultatet.

I undersökningen använde jag mig av tre testgrupper. Genom att använda en fjärde testgrupp skulle man kunna göra undersökningen med en annan typ av musik men med samma filmscen för att se om resultatet blev ett annat. Det hade förmodligen lett till en intressant jämförelse av hur vitt skilda typer av musik påverkar vilka känslor som väcks och vilken stämning som förmedlas.

Jag inser i efterhand att det hade varit mycket lättare att sammanställa resultaten om frågorna jag ställde till testpersonerna i större utsträckning hade varit av mer kvantifierbar karaktär t.ex. i form av kryssfrågor. Jag var dock rädd för att styra och begränsa testpersonernas svar för mycket och valde därför bort det alternativet.

4 RESULTAT

4.1 Testgrupp 1

Den här gruppen fick först se filmscenen utan musik sedan lades musiken till. Filmsekvensen upplevdes vara lite längre utan musik än med musik. Den övervägande

stämningen i scenen beskrevs utan musik med ord som ”kyla”, ”hotfull” och ”ängslan”. En person tyckte att scenen förmedlade ”förväntan”. Tillsammans med musiken förstärktes den negativa känslan i scenen och beskrevs av flera med ordet ”rädsla”. Den person som tidigare svarat ”förväntan” ändrade sitt svar till ”rädsla”.

Förhållandet mellan mannen och kvinnan beskrevs på olika sätt. Två personer menade att de var arbetskamrater eller syskon som skulle besöka den gamla damen. En person trodde att de var ett par som skulle besöka en gammal släkting och en person ansåg att scenen handlade om att kvinnan skulle besöka sin mor och blev förföljd av mannen men ingen av de övriga upplevde att scenen hade innebörden av mord eller att mannen ansågs vara särskilt hotfull.

Ingen i gruppen ville ändra på själva innebörden av scenen då musik lades till, men alla uttryckte att stämningen blev mer dramatisk och spännande. Två personer uttryckte det som att känslan blev mer konkret och en menade att ”man upplevde mer vad personerna i scenen kände”. Med musik upplevde en person mannen som mer hotfull gentemot kvinnan och tre personer upplevde mannen som mer ”ond”. Bara en upplevde kvinnan som mer ond då musiken lades på. En i gruppen ansåg att det unga paret kändes mer ”kalla” och inte alls brydde sig om den gamla damen.

Den gamla damen väcker samma känslor hos gruppen oavsett om musiken är med eller inte. Hon förmedlar rädsla, ängslan och svaghet.

Alla anser att bild och musik stämmer överens och samspelar. Två personer anser att man med romantisk musik skulle kunna förändra scenens innebörd utan att det vore opassande med tanke på vad enbart bilden förmedlade. Två personer tycker inte att romantisk musik skulle passa.

4.2 Testgrupp 2

Den här gruppen fick först lyssna på musiken och sedan se scenen tillsammans med musik. Då det gäller tidsuppfattningen framstod ingen klar skillnad i de olika fallen då personerna först fick lyssna på musiken sedan se filmsekvensen med musiken.

Stämningen efter att ha hört musiken beskrevs med orden ”rädsla”, ”hotfull” och ”ängslan”. Då man sedan fick se scenen upplevdes stämningen i stort sett helt oförändrad då personerna fick se filmscenen tillsammans med musiken. En av testpersonerna ändrade sitt svar från ”rädsla” till ”hotfull” och en annan från ”ängslan” till ”kyla” och en tredje från ”hotfull” till ”sorg”.

Då testpersonerna fick föreställa sig en handling till enbart musiken tänkte man sig en skräckfilm eller en thriller med inslag av död. Ingen kunde föreställa sig en romantisk handling. Efter att ha sett scenen så tänkte man sig följande handlingar:

Det är två syskon som ska besöka sin gamla mor som är sjuk. Mannen och kvinnan är mordutredare som ska ställa frågor till den gamla damen. Den gamla damen är döende och mannen tänker skada kvinnan. Ett gift par ska besöka den gamla damen som ska flytta från sin lägenhet till ett ålderdomshem.

Då man utifrån musiken fick tänka sig en rollfigur så tänkte alla i gruppen att den personen skulle vara ondskefull. Efter att sedan ha sett filmscenen så menade en person att mannen var ond och skulle skada kvinnan medan de övriga ansåg att både kvinnan och mannen upplevdes som goda eller varken ond eller god.

De känslor som den gamla damen förmedlade var ”kyla”, ”ängslan”, ”död” och ”rädsla”. På frågan om romantisk musik skulle fungera till scenen svarade alla i gruppen ”nej”. Två av testpersonerna tyckte att musiken passade bra till scenen, medan de två testpersoner som inte hade kopplat handlingen till en hotfull situation eller död tyckte att musiken var opassande. De ansåg att musiken var för dramatisk och att musik och bild var motsägelsefulla.

4.3 Testgrupp 3

Den här gruppen fick på en gång se filmsekvensen tillsammans med musiken. Scenens längd uppskattades vara mellan 1,5 och 3 minuter lång. Stämningen i scenen beskrevs med orden ”sorg”, ”rädsla” och ”hotfull”. Dessa beskrivningar var utifrån de benämningar som fanns som alternativ i frågeformuläret. Med egna ord så beskrevs stämningen med ord som ”ångest”, ”spänning”, ”kyla” och ”död”.

Så här beskrivs förhållandet mellan mannen och kvinnan: De är syskon eller ett par. De hade ett nära förhållande. En av testpersonerna uppmärksammade att det bara var den unga kvinnan som hade vigselringar och ser paret som ”älskare”.

Ingen ansåg att scenen handlade om mord, men däremot menade man att den gamla damen låg inför döden. Två personer menade att kvinnan var mer ”ond” än ”god” varav den ena personen även tyckte att mannen var mer ”ond” än ”god”. De känslor som den gamla damen förmedlar är ”förväntan”, ”ängslan”, ”död” och ”rädsla”.

Alla anser att bild och musik stämmer överens och samspelar. På frågan om romantisk musik skulle fungera till scenen svarade alla i gruppen ”ja”. Man ansåg att scenen i så fall skulle få en annan stämning och innebörd.

5 Analys

Efter att ha sammanställt svaren i undersökningen kan jag se flera fall där musiken har tydliga berättarfunktioner. I testgrupp 1, d.v.s. den grupp som först fick se filmscenen utan musik, var alla i gruppen överens om att musiken bidrog till att stämningen i scenen blev mer påtaglig och att den framstod tydligare och mer ”konkret” när musiken kompletterade filmscenen. Ingen i gruppen ville ändra på själva innebörden av scenen, men flera menade att de känslor som bilden tidigare förmedlat förstärktes med musikens hjälp. Musiken fungerar i det här fallet som en stämningsskapare och bidrar till att skapa en känsla av spänning och rädsla. En person ändrade sitt svar från ”förväntan” till ”rädsla”.

Den grupp som fick börja med att höra musiken var alla överens om att handlingen borde vara dramatisk och spännande, som en skräckfilm eller en thriller. Musiken

väcker med andra ord samma typ av känsla hos alla i gruppen vilket inte alls stämmer med grupp 1. Där är det endast en person som menar att mannen förföljer kvinnan och är hotfull. Ingen av de övriga i gruppen anser att scenen handlar om ond död eller mord.

Testgrupp 3, d.v.s. den grupp som fick se scenen komplett, beskrev stämningen med orden ”sorg”, ”rädsla” och ”hotfull”. Dessa beskrivningar var utifrån de benämningar som fanns som alternativ i frågeformuläret. Med egna ord så beskrevs stämningen med ord som ”ångest”, ”spänning”, ”kyla” och ”död”.

Scenen handlar egentligen om ett förälskat par på väg till kvinnans lägenhet, och rollfigurerna är allt annat än hotfulla och ondskefulla, men musiken ger publiken ett helt annat budskap och med musikens hjälp lurar flera av testpersonerna att tro att situationen är hotfull. Musiken leder, eller missleder, åskådarens uppmärksamhet och i det här fallet missar de flesta testpersonerna det som med facit i hand är det uppenbara, nämligen att mannen och kvinnan är ett kärlekspar på väg till ett ”hemligt möte”.

Testgrupp 2 fick föreställa sig en rollfigur utifrån musiken. Alla i gruppen tänkte sig då att den personen skulle vara ondskefull. Svaret var entydigt. I det här fallet fick musiken funktionen av att beskriva en persons karaktärsegenskaper. I undersökningen ändrar alla testpersonerna i grupp 1 sina svar på frågan om mannen och kvinnan upplevdes vara ”ond” eller ”god” efter att fått se scenen i sin helhet, d.v.s. efter att musiken lagts till. En person menade att det upplevdes tydligare att mannen var hotfull.

Av alla testgrupper beskrivs den gamla damens känslor mest samstämmigt. De känslor som benämns flest gånger är död, ångslan och rädsla.

Testgrupp 1 ansåg entydigt att bild och musik stämde överens och samspelade, men två personer i gruppen menade också att man med romantisk musik skulle kunna förändra scenens innebörd utan att det vore opassande med tanke på vad enbart bilden förmedlade. Även i grupp 3 var alla eniga om att bild och musik passade bra ihop. På frågan om romantisk musik skulle fungera till scenen svarade alla i den gruppen ”ja”. Man trodde att scenen i så fall skulle få en annan innebörd.

Av de tre grupperna var det endast i testgrupp 2 man var oeniga om musiken passade till filmscenen eller inte. Dessa fick först höra musiken, vilket ledde till att personerna i gruppen föreställde sig en dramatisk och skrämmande handling, men för två av testpersonerna förmedlade sedan bilden en mindre dramatisk känsla och man ansåg att musiken var för ”dramatisk”. Musiken och bilden hamnade med andra ord i konflikt med varandra och scenen blev motsägelsefull och svårtolkad. I testgrupp 1 och 2 visar det sig att alla testpersoner omvärderar sina tidigare svar då de får se scenen i sin helhet. Tolkningar och associationer som tidigare gjorts måste omprövas mot den nya ”information” som ges.

Då det gäller frågan om musiken påverkar tidsuppfattningen ger undersökningen inga tydliga svar.

6 Tolkning och slutsatser

Det som framgår tydligast i undersökningen är att musiken verkligen fungerar som stämningsskapare. Efter att ha hört musiken kunde alla i testgrupp 2 samstämmigt beskriva hur man tänkte sig en handling till musiken. Handlingen skulle vara spännande och ryslig. Den här gruppen stod fast vid sitt "val" av stämning även då bilden tillfördes. Innan gruppen fick se scenen kunde ingen tänka sig en scen med romantisk handling och ingen kunde heller tänka sig romantisk musik till scenen efter att ha sett densamma. Däremot tyckte två personer att musiken var för dramatisk efter att ha sett bilden. En slutsats att dra av det skulle kunna vara att musiken i sig väcker mycket starka känslor och associationer hos åhöraren. Åhöraren börjar föreställa sig en handling för sin "inre syn". När denna "fantasihandling" inte överensstämmer med den mindre dramatiska verkligheten på duken uppstår en konflikt mellan musik och bild vilket gör att scenen inte känns trovärdig. Att tänka sig romantisk musik till scenen var otänkbart. Varför? Min tanke är att den redan så starkt etablerade känslan av spänning gör att steget till romantik blir alltför långt att ta. Åskådarna är helt enkelt inkörda på ett spår som inte är lätt att byta.

Testgrupp 1 var i stort sett eniga om att musiken ledde till att stämningen uppfattades som mer konkret och entydig. Den negativa känslan förstärktes genom musiken. Ingen ansåg att musiken var opassande. Kanske är det så att personerna redan skapat sig en uppfattning om vad scenen handlade om och att denna redan etablerade uppfattning "neutraliserar" effekten av den mycket dramatiska musiken? Musiken förstärker och bekräftar det som bilden redan förmedlat och blir beledsagande varför det heller inte uppstår någon konflikt.

Den sista gruppen var den enda grupp som kunde tänka sig romantisk musik till scenen. I det fallet skulle scenens innebörd och stämning förändras. Det är en intressant iakttagelse att alla som fått se scenen i sin helhet kan tänka sig en alternativ handling med en helt annan typ av musik. Det är tänkbart att den helhet som musiken och bilden tillsammans skapar lämnar mindre tolkningsutrymme för åskådaren och dennes fantasi tillåts inte samma fria spelrum. Bilden och musiken går in i varandra och smälter samman handlingen till en enhet, en enhet som i det här fallet enligt testpersonerna skulle kunna ha ackompanjerats av romantisk musik, fast då innebörden skulle ha blivit en annan. Musiken skulle då, enligt testpersonerna, alltså ha förmågan att alterera handlingen.

Då man i testgrupp 2 tänkte på en passande rollfigur till musiken skulle den personen vara ondskefull. Om detta fanns inga tvivel, vilket får ses som det tydligaste exemplet på att musik kan ge oss en persons psykologiska profil.

I scenen vidrör mannen kvinnan vid två tillfällen, en gång över hennes rygg och sedan hennes hand, då vi får se att kvinnan bär vigselringar men inte mannen. Romantisk musik hade kanske lett åskådarna att förstå att den enda spänning som fanns i scenen var av sexuell karaktär och inte så hotfull som musiken fick den att framstå. I den grupp som först fick lyssna på musiken var det bara en som gjorde kopplingen mellan mannen och kvinnan som ett par. Kanske blir en sådan koppling svår att göra efter att först ha blivit utsatt för den kusliga musiken. Omedvetet letar åskådarna efter element i filmen som bekräftar förekomsten av den spänningsfyllda musiken och där hör inte kärlek och romantik hemma. Sammantaget var det bara hälften av alla testpersoner som trodde att

mannen och kvinnan var ett par. Det troliga är att romantisk musik skulle råda bot på det och istället leda publiken till att förstå vad som egentligen försiggår mellan det unga paret.

Frågan om musik påverkar vår tidsuppfattning är svårtolkad utifrån undersökningsmaterialet. Alla människor relaterar till tid olika och tid upplevs olika beroende på situation och omständigheter. Om man till exempel är stressad kan en minut kännas som en evighet och tycker man något är väldigt roligt upplevs tiden gå fort. På det sätt min studie var upplagd kan jag inte se att det går att dra några slutsatser om huruvida musiken påverkade tidsuppfattningen hos testpersonerna eller inte.

7 DISKUSSION

Jag vill börja med att utgå från mina frågeställningar, d.v.s. om musik kan styra våra känslor och vårt medvetande samt om det går att undersöka musikaliska berättarfunktioner i film. Efter att ha gjort litteraturstudien och undersökningen så framstår det tydligt för mig att musiken i hög grad kan påverka oss människor.

Då jag sammanställde svaren från undersökningen såg jag att det fanns några kategorier som inte fanns med i min frågeställning. Jag fann att det i samspelet mellan musik och bild uppstår något unikt: ett uttryck som inte kan förmedlas endast via det visuella eller det auditiva utan som är ett resultat av dessa båda (Marshall & Cohen, 1988). Jag fann också att musik kan motsäga det som bilden förmedlar och göra den visuella informationen mindre trovärdig och på så sätt "bedra" publiken (Kalinak, 1992).

Musiken hjälper till att förmedla en känsla av mening eller sinnesrörelse, vilket i inledningen beskrivs som "affekt" (Hargreaves & North, 1997). Musik kan ha en betydande effekt i till exempel kommersiella sammanhang då musiken i det fallet talar om för oss vad vi borde känna och vilken sinnesstämning vi borde befinna oss i. På samma sätt kan musiken i en film väcka våra känslor och sätta oss i en viss sinnesstämning. I min undersökning framstår det tydligt att musiken bidrar till att skapa en känsla av spänning och dramatik, d.v.s. "affekt". Musiken gör det vi ser på bildskärmen mer verkligt genom att väcka våra känslor och musiken blir i det här fallet viktig för att hjälpa oss till inlevelse (Gorbman, 1987).

I en testgrupp uppstår situationen där musik och bild inte samverkar. Två av personerna i gruppen tycker att musiken är alldeles för dramatisk i förhållande till den innebörd bilden förmedlat. Här uppstår det fall där åskådaren känner sig "lurad" av de känslor som musiken först förmedlat, eftersom det uppstår en konflikt mellan bilden och musiken. Om musiken inte motsvarar det vi upplever genom vår syn, kan det hända att vi känner oss manipulerade (Kalinak, 1992). Vi känner något som vi inte borde känna. Den största effekten nås när bild och musik samverkar. Musik kan berätta en historia i enbart känslomässiga termer medan filmen i sig själv inte äger den förmågan. En film bygger på ett visuellt språk som i grunden vänder sig till vårt intellekt. Om vi tittar på en målning så måste vi tolka den med hjälp av andra målningar och bilder som vi redan har sett och tolkat tidigare. Då vi gjort denna tolkning kan känslor väckas hos oss. Då vi däremot lyssnar till ett musikstycke gör vi tolkningar som i större utsträckning bygger

på känslor och inlevelseförmåga (Kalinak, 1992). Alla i testgruppen som först får lyssna på musiken från Hitchcocks "Psycho" ger uttryck för mycket liknande känsloupplevelser och då de får beskriva en handling utifrån musiken så beskrivs också den samstämmigt. Här finns ingen tvekan om att musiken berättar att något ont kommer att hända. Av de personer som först fick se bilden var det bara en som ansåg att scenen handlade om något skrämmande. Det visuella kunde ensamt inte frammana samma spänning som musiken förmådde. De känslor av spänning som musiken väckte hos grupp 2 skapade en "förväntan" på kommande scenarier och denna förväntan infriades då man sedan fick se bilden, ungefär som en självuppfyllande profetia (Boltz, Schulkind & Kantra, 1991). Musiken verkar på detta sätt förebådande (Wingstedt, 2003).

En intressant iakttagelse i sammanhanget är att alla i testgrupp 1 var överens om att musiken ändå passade till bilden, trots att den var så dramatisk. Denna iakttagelse ger signaler om att bild och musik sammanslaget ger en annan totalupplevelse än i det fall musiken och bilden står var för sig (Marshall & Cohen, 1988). Testgrupp 3 var den enda grupp som kunde tänka sig romantisk musik till scenen. I det fallet skulle scenens innebörd förändras. Musiken skulle då, enligt testpersonerna, alltså ha förmågan att alterera handlingen (Marshall & Cohen, 1988). I efterhand ser jag att det hade varit givande med en fjärde grupp där åskådarna hade fått se scenen med romantiskt laddad musik. På detta sätt hade jag kunnat jämföra hur de hade tolkat innebörden av scenen i förhållande till dem som fick se scenen med spänningsfylld musik.

Testgrupp 2 fick också föreställa sig en rollfigur utifrån musiken. Alla i gruppen tänkte sig då att den personen skulle vara ondskefull. Min slutsats blir att musik kan användas för att beskriva karaktärsegenskaper (Wingstedt, 2003). Även här hade det varit intressant att göra jämförelsen med romantisk musik i stället. Hur hade karaktären beskrivits då?

Scenen handlar egentligen om ett förälskat par på väg till kvinnans lägenhet, och rollfigurerna är allt annat än hotfulla och ondskefulla, men musiken ger oss ett helt annat budskap. Med musikens hjälp luras flera av testpersonerna att tro att så är fallet. Romantisk musik hade kanske lett åskådarna att förstå att den enda spänning som fanns i scenen var av sexuell karaktär. I den grupp som först fick lyssna på musiken gjordes inga kopplingar mellan mannen och kvinnan som ett par, vilket man gjorde i de andra grupperna. Kanske blir en sådan koppling svår att göra efter att först ha utsatts för den kusliga musiken? Jag vill mena att musiken leder åskådarnas uppmärksamhet (Wingstedt, 2003) fast i det här fallet var effekten omvänd, d.v.s. åskådarna blev "ouppmärksamma" på de visuella tecken som kunde få dem att förstå att mannen och kvinnan åtrådde varandra. Eller kanske var det i stället så att uppmärksamheten riktades åt ett annat håll på grund av musiken? Omedvetet letar åskådarna efter element i filmen som bekräftar förekomsten av den spänningsfyllda musiken. Mannen som sträckte sig ut mot kvinnans rygg blev hotfull istället för kärleksfull. Även här ser vi hur musiken återigen kan alterera bildens innebörd. Sammantaget var det bara hälften av alla testpersoner som trodde att mannen och kvinnan var ett par. En intressant undersökning skulle vara att se om romantisk musik skulle leda åskådarna att uppmärksamma de "ledtrådar" som fanns i det visuella och som berättade att mannen och kvinnan var älskare.

Det är tydligt att alla testgrupper associerar Bernard Herrmanns musik med rädsla och hotfullhet. Med hänsyn till det vill jag återknyta till det som jag tidigare nämnt om

musikalisk konnotation. Enligt Meyer (1979) så kan tät stämföring med dissonanta intervall skapa en känsla av spänning och dramatik. Det är uppenbarligen så att det finns en gemensam förförståelse hos alla testpersoner av att stråkar som spelar täta och dissonanta intervall ska associeras med spänning och skräck. Denna koppling sker trots att testpersonerna har olika kulturell och social bakgrund samt olika åldrar. Kanske är det som Fagius vill hävda i sin bok, *Hemisfärernas musik* (2001), att vår vilja att värja oss mot dissonanser är biologiskt betingad.

8 REFERENSER

Böcker och samlingsverk

Benestad, Finn (1978). *Musik och tanke: huvudlinjer i musikestetikens historia från antiken till vår egen tid*. Stockholm: Rabén & Sjögren.

Bryngelsson, Peter (2006). *Filmmusik- det komponerade miraklet*. Malmö: Liber.

Cohen, Annabel J (2001). Music as a source of emotion in film. Juslin, P., & Sloboda, J. (Red.). *Music and Emotion: Theory and Research*. Oxford: Oxford University Press.

Dykhoff, Klas (2002). *Ljudbild eller synvilla?* Malmö: Liber Ekonomi.

Fagius, Jan (2001). *Hemisfärernas musik*. Göteborg: Bo Ejeby.

Hargreaves, David J. , & North, Adrian C (1997). *The Social Psychology of Music*. Oxford: Oxford university press.

Kalinak, Kathryn (1992). *Settling the score : music and the classical Hollywood film*. Madison, Wis.: Univ. of Wisconsin Press.

Ljunggren, P., Bohman, S., & Karlsson, H. (2002). *Arbetets musik*. Stockholm: Carlsson.

Meyer, Leonard B (1979). *Emotion and meaning in music*. Chicago: Univ. of Chicago Press.

Nörretrander, Tor (1993). *Märk Världen*. Stockholm: Bonnier Alba.

Ruud, Even (1982). *Vad är musikterapi?* Stockholm: P A Norstedt & Söner.

Övriga dokument

Wingstedt, Johnny (2003). *Musikaliska berättarfunktioner i film*.
Undervisningsmaterial.

Bilaga 1 – frågeformulär till testgrupperna

Gr 1

Frågeformulär 1 [Bild]

Svara på frågorna i nummerordning.

1. Uppskatta hur lång scenen var. _____
2. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som scenen lämnar efter sig.

rädsla/ängslan/kyla/värme/hotfull/hoppfull/förväntan/spänning/glädje/sorg

3. Beskriv med egna ord stämningen/känslan i scenen i sin helhet. _____

4. Beskriv förhållandet mellan mannen och den unga kvinnan. _____

5. Vad handlar scenen om tror du? _____

6. Hur upplever du den unga kvinnan? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 **god**

7. Hur upplever du mannen? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 **god**

8. Vad tror du den unga kvinnan tänker/känner? _____

9. Vad tror du mannen tänker/känner? _____

10. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som den gamla damen förmedlar.

rädsla/ängslan/kyla/värme/glädje/hotfull/död/förväntan/spänning/sorg

11. Skriv kortfattat en fortsättning på handlingen. _____

12. Tror du att romantisk musik skulle fungera till scenen? I så fall, varför?

Frågeformulär 2 [Bild + Musik]

På det här formuläret ska du skriva om du ändrade uppfattning i någon av de frågor som du nyss svarade på. Det är samma frågor, men kanske blir svaren annorlunda den här gången.

1. Kändes scenen längre eller kortare med musik? _____
2. Ändrades förhållandet mellan mannen och kvinnan (i så fall, på vilket sätt)?

3. Fick scenen en ny innebörd med musik? I så fall, hur? _____

4. Förändrades stämningen/känslan i scenen? I så fall hur? _____

5. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som scenen lämnar efter sig.
rädsla/ängslan/kyla/värme/hotfull/hoppfull/förväntan/spänning/glädje/sorg
6. Hur upplever du den unga kvinnan? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".
ond 1 2 3 4 5 6 7 god
7. Hur upplever du mannen? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".
ond 1 2 3 4 5 6 7 god
8. Vad tror du kvinnan tänker/känner? _____

9. Vad tror du mannen tänker/känner? _____

10. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som den gamla damen förmedlar.
rädsla/ängslan/kyla/värme/glädje/hotfull/död/förväntan/spänning/sorg
11. Tror du att romantisk musik skulle fungera till scenen? I så fall, varför?

12. Tycker du att musiken passar till filmen eller känns musiken "fel"?

13. Vill du ändra på fortsättningen? Hur i så fall? _____

Frågeformulär 1 [Musik]

Gr 2

Svara på frågorna i nummerordning.

1. Uppskatta hur långt musikstycket var. _____
2. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som musiken lämnar efter sig.

rädsla/ängslan/kyla/värme/hotfull/hoppfull/förväntan/spänning/glädje/sorg

3. Beskriv med egna ord stämningen/känslan i musiken i sin helhet. _____

4. Tänk dig en scen till musiken, beskriv scenen kortfattat. _____

5. Föreställ dig att musiken speglar en karaktär/person i en filmscen. Hur skulle den personen då upplevas? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 **god**

6. Passar det med en romantisk scen till den här musiken? Om "ja" varför?

Frågeformulär 2 [Musik + Bild]

1. Uppskatta hur lång scenen var. _____
2. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som scenen lämnar efter sig.

rädsla/ängslan/kyla/värme/hotfull/hoppfull/förväntan/spänning/glädje/sorg

3. Beskriv med egna ord stämningen/känslan i scenen i sin helhet. _____

4. Beskriv förhållandet mellan mannen och den unga kvinnan. _____

5. Vad handlar scenen om tror du? _____

6. Hur upplever du den unga kvinnan? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 **god**

7. Hur upplever du mannen? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 **god**

8. Vad tror du den unga kvinnan tänker/känner? _____

9. Vad tror du mannen tänker/känner? _____

10. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som den gamla damen förmedlar.

rädsla/ängslan/kyla/värme/glädje/hotfull/död/förväntan/spänning/sorg

11. Skriv kortfattat en fortsättning på handlingen. _____

Tror du att romantisk musik skulle fungera till scenen? I så fall, varför?

12. Tycker du att musiken passar till filmen eller känns musiken "fel"?

Frågeformulär [Musik + Bild]

Gr 3

Svara på frågorna i nummerordning.

1. Uppskatta hur lång scenen var. _____
2. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som scenen lämnar efter sig.

rädsla/ängslan/kyla/värme/hotfull/hoppfull/förväntan/spänning/glädje/sorg

3. Beskriv med egna ord stämningen/känslan i scenen i sin helhet. _____

4. Beskriv förhållandet mellan mannen och den unga kvinnan. _____

5. Vad handlar scenen om tror du? _____

6. Hur upplever du den unga kvinnan? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 god

7. Hur upplever du mannen? Ringa in en av siffrorna där siffra 1 är "ond" och siffra 7 är "god". Siffra 4 är "varken eller".

ond 1 2 3 4 5 6 7 god

8. Vad tror du den unga kvinnan tänker/känner? _____

9. Vad tror du mannen tänker/känner? _____

10. Ringa in **ett** ord som **bäst sammanfattar** den stämning/känsla som den gamla damen förmedlar.

rädsla/ängslan/kyla/värme/glädje/hotfull/död/förväntan/spänning/sorg

11. Skriv kortfattat en fortsättning på handlingen. _____

Tror du att romantisk musik skulle fungera till scenen? I så fall, varför?

12. Tycker du att musiken passar till filmen eller känns musiken "fel"?
